

vega«, nato pa odpotoval nazaj v Ameriko, kjer je delal najprej kot rudar, kasneje pa kurjač na vlak. Po 17 letih se je vrnil domov in prevzel posestvo. Barvar Anton Wagner se je odlikoval s spretnostjo in iznajdljivostjo; tako mu je evropski prostor (Avstrija, Nemčija) kmalu postal pretesen, zato je odrinil v Ameriko. Življenjska zgodba kuharice Lize odslikava težko življenje v Ameriki; temne plati življenja v tujini so izseljenci praviloma zaupali le svojim najbližjim.

Sicer pa ni bila samo Amerika cilj, kjer so Slovenci poskušali doseči lepše in boljše življenje, kot so ga bili vajeni doma. Predvsem do 2. svetovne vojne je veliko slovenskih družin iskalo in tudi našlo delo v zahodnoevropskih državah, predvsem v rudnikih, kot npr. družina Strajnar. Verjetno pa je manj znan podatek, da je po koncu 2. svetovne vojne predvsem iz teh držav potekala organizirana akcija vrnitve v Jugoslavijo; tako so se Strajnarjevi vrnili leta 1946. Zanimivo je bilo soočenje teh ljudi z razmerami v novi (stari) domovini.

Ekonomsko izseljevanje je bilo (poleg političnega takoj po vojni) v slovenskih pokrajinah prisotno seveda tudi po 2. svetovni vojni. Začelo se je v petdesetih letih, v veliki meri je gravitiralo v Avstralijo, ki je številnim Slovencem postala nova domovina, s katero se tudi identificirajo. Od že omenjene politične emigracije je izpostavljen primer slikarke Bare Remec, ki je tudi v svoji novi domovini Argentini nadaljevala z umetniškim izražanjem.

Tudi intelektualci so bili zastopani med slovenskimi izseljenci. Tako se je Ivan Žmavc, ki je želel študirati v slovanskem jeziku, na prelomu med 19. in 20. stoletjem odločil za praško univerzo. Po končanem študiju se je ukvarjal tudi z nacionalnim vprašanjem in se zavzemal za ustanovitev slovenske univerze. Za obdobje med svetovnima vojnama pa je naveden primer izseljenskega učitelja Svatopluka Stovička, ki je med belgijskimi Slovenci skrbel tudi za krepitev narodne zavesti otrok ter bil aktiven na kulturnem področju.

Posebno poglavje je v zborniku posvečeno beguncem in izgnancem po tuji volji. Tako so izpostavljeni primeri evakuacije slovenskega civilnega prebivalstva ob Soški fronti, med drugim tudi v Italijo; preseljevanja zavednih slovenskih družin izpod fašističnega jarma (italijanske Primorske) v Kraljevino SHS – usoda družine Adamič iz Slatine v Bosni; izgnancev s trikotnika

med Savo in Sotlo, ko so preko Rajhenburga v Nemčijo (in tudi v NDH) preselili cele družine; naveden je primer samostanskega brata iz rajhenburškega samostana trapistov, ki so ga preselili na Hrvaško, po vojni pa je zaradi ukinitve samostana opravljal drugačno delo.

Ne tako redek motiv za preselitev v drugo okolje je (bila) tudi ljubezen. Alenka Auersperger je tako kot študentka sledila svojemu izvoljencu v drugo kulturno okolje znotraj iste države (v Bosno).

Iskanje lastne identitete je prisotno verjetno pri velikem številu izseljencev. O tem intimnem doživljanju v zborniku razmišlja Ifigenija Zagoričnik Simonović, ki se v Londonu ukvarja z lončarskim oblikovanjem. Tako je pri sebi verjetno že razčistila z dilemo, kaj je: slovenska izseljenka ali britanska priseljenka.

Avtorji prispevkov v zborniku Monika Kokalj Kočevar, Alenka Auersperger, Marjan Drnovšek, Marko Frelj, Irena Fürst, Irena Gantar Godina, Stane Granda, Daša Hribar, Aleksej Kalc, Viktorija Kante, Vera Kržišnik Bukič, Ciril Marinček, Inga Miklavčič Brezigar, Irene Mislej, Jože Prešeren, Ifigenija Zagoričnik Simonović, Petra Svoltšak, Polona Šega in Milica Trebše Štolfa so tako odstrli pogled na celo paletu človeških usod; iz tega mozaika lahko pozoren bralec sestavi sliko o usodi slovenskega izseljenca na različnih koncih sveta in skozi različna obdobja. Čeprav bi za popolnejšo predstavo mogoče lahko predstavili usodo še kakšne kategorije ljudi, npr. sezonskih delavcev iz Prekmurja.

Marija Počivavšek

CELE, CELE

Branko Goropevšek, Stoletje v Celju; Fit media, Celje 2001; 231 strani

Prvenec znanega celjskega "dogodkarja" (s paberki o posameznih zanimivih dogodkih iz celjske preteklosti je Goropevšek svoj čas sodeloval v Novem tedniku, trenutno pa piše v Celjana) bi sicer moral priti na "svitlo" že v dneh milenijske mrzlice, vendar so rojenice prihod tega težko pričakovane deteta spet in spet odlagale na meglen "jutri".

Zamuda delu nikakor ni škodila, saj je s to knjigo Celje dobilo zanimiv mozaik večjih in manjših prelomnic minulega stoletja. Avtorski pečat

je sicer jasno prepoznaven - Goropevšek kot zaprisežen geograf zelo rad popisuje urbanizacijo in prostorski razvoj mesta (1900, 1901, 1926, 1940, 1965 ...), zanimajo ga naravne ujme (poplave 1933, 1954, 1990), odnos mesto - naravno okolje (1937 - onesnaženje Savinje; 1977 - ekološki alarm za Celje), "njegovo" področje v zgodovini - opisju pa so politična razmerja in zdrahe celjskega predvojnega meščanstva (1902 - predlog razpustitve slovenskih paralelk; 1904 - nacionalno ločevanje; 1905 - nemška hiša; 1906 - razpad sloge; 1921 prvi slovenski župan Juro Hrašovec; 1924 - reintegracija Nemcev v politično življenje). Precej prostora v monografiji je namenjeno kulturi (1911 - dramatično društvo; 1913 - Maister in literarno društvo Kondor; 1927 - selitev Mohorjeve družbe v Celje; 1938 - 1. celjski kulturni teden; 1946 - študijska knjižnica; 1950 - profesionalno Mestno gledališče Celje; 1951 - Celjski zbornik, 1956 - ustanovitev Zgodovinskega arhiva Celje; 1962 - Likovni salon; 1963 - Muzej revolucije; 1967 - nova zgradba knjižnice; 1973 - Teden domačega filma; 1982 praznovanje Pokrajinskega muzeja Celje; 1992 - Dnevi komedije; 1996 - Poletje v Celju; 1998 - ljubiteljska kultura in 1999 - Mladinski center). V kalejdoskopu dogodkov se menjujejo prelomnice velikega formata s tistimi, ki bi jih kdo utegnil imeti za minorne, pa jim je čas kasneje pridal poseben pomen (meni osebno se taka prelomnica zdi zbor delavcev LIK Savinje pred občinsko stavbo leta 1987).

Dobro in zanimivo se je avtor lotil opisa obeh svetovnih morij, ki sta v minulem stoletju terjali krvav davek tudi med Celjani in Celjankami ter korenito razburkali življenje v mestu. Opis prve svetovne vojne začne s paranojo med celjskimi Nemci (1914), zanima ga oskrba mesta v vojnem času (1915), povede nas s 87. polkom na fronto v Galicijo, na Tirolsko ter na soško fronto (Škabrijel; 1916). Konec vojne naznani majniška deklaracija (1917), nasledek vojne pa je slovensko Celje (1918). Slovenizaciji in normalizaciji (1919) sledi obisk regenta Aleksandra (1920), ki formalno potrdi prehod v novo državno tvorbo.

Še težjo nalogo vsekakor predstavlja druga svetovna vojna, ki je v tem delu po moje predstavljena vzorno za vse bodoče kroniste in opisovalce. Opisu zasedbe in prvih represalij (1941) sledi poglavje o ukradenih otrocih (1942), izseljevanju zavednih Slovencev (1943) ter zapis o zavezniškem bombardiranju mesta, ki je naznanjalo zlom tisočletnega rajha (1944). Osvobodite

tev Celja ter teharska morija (1945) pa končujeta to tragično poglavje slovenske in celjske zgodovine.

Knjiga o minulem stoletju, kot ga je doživljalo naše "malo misto" je lahko osnovni priročnik za tiste, ki jih zanima lokalna zgodovina, lahko je dobrodošel sopotnik pri odkrivanju domačega mesta, lahko pa je tudi ščepec nostalgije po "najlepšem stoletju našega življenja" (B. G.) in zgolj bralcu je prepuščeno, da se odloči, kaj bo našel v njej.

Pisanje tovrstnih "dogodkologij" je zelo nevhvaležen posel. (Skoraj) Vsak bralec bi jo znal napisati bolje, vsakdo bi vanjo vključil še kaj, ali pa kaj izpustil. Menim, da je Goropevškovo delo v tem oziru pošteno, mestoma celo mojstrsko. Celjani smo dobili knjigo, ki jo bomo sodobniki listali kot spomin na preživeto, zanamci pa kot odsev minulega časa.

Aleksander Žižek

OJ, POLITIKA SLOVENSKA...

Damir Globočnik, *Afera Theimer*; Samozaložba, 2001; 373 strani.

Umetnostni zgodovinar Damir Globočnik (bralci te revije vedo, da zna skozi očala karikaturnistov zanimivo predstaviti to in ono poglavje iz zgodovine) se v svoji knjigi tokrat posveča precej neprijetni aferi, ki je razburkala slovensko javnost leta 1913. Gre za zadevo, ki je doobra kompromitirala Janeza Evangelista Kreka in z njim celotno SLS. Krek je namreč med svojim političnim delom na Dunaju spoznal intelektualko Kamilo Theimer, v kateri je videl pravšnjo osebo za oživitev gospodinjkega in kmetijskega šolanja za dekleta na slovenskem podeželju. Krek in Theimerjeva sta se s tem v zvezi zlasti leta 1912 večkrat srečala (tudi pri njej doma), ta srečanja pa naj bi Krek izrabil tudi za navezavo tesnejših človeških vezi (dotično gospo naj bi 28. 12. 1912 tudi svetopisemsko »spoznal«). Stvar bi se verjetno bolj ali manj neopazno uredila, če Theimerjeva v Krekovem domnevnem snubljenju ne bi videla možnosti, da konča depresivno samstvo (krepko čez štirideset jih je tedaj štela) in se ob uglednem možu tudi sama malce dvigne. Krek naj bi jo namesto tega skušal vsiliti svo-